

ההיתר האסור

"והנני משתטח על פני ארצנו הקדושה, ארצנו, ארצנו, אל תקטרגי על בניך לפני אבינו שבשמים. הביטי נא בצערם של תלמידי חכמים וכל העם הקדוש, הכואבים והמצטערים ובוכים, על חילול שבתך הקדושה לד'" - כותב הרדב"ו בהקדמתו. כך היה בעבר. המסיירים כיום ערב שנת השבע בישובים שומרי שמיטה, רואים יהודים חקלאים "גבורי כח" כפשוטם ממש. "אל תקטרגי על בניך לפני אבינו שבשמים" - ישנה מהפכה גדולה. בחדשים האחרונים סוקרו ב"מוסף שבת קדש" סיוריהם של ראשי "קרן השביעית" אצל החקלאים שומרי שביעית וברוך ד', לפי הדיווחים, בשנת השבע תשס"ח רבים ישמרו שמיטה כהלכתה. אך למרות המהפכה האדירה, ישנם כאלו שעדיין לדאבונינו מסתמכים על קולות שונות ועל ה'היתר' הידוע של מכירת אדמת ארץ הקדש לנכרים. במאמר זה אנו סוקרים את ההיסטוריה של שמירת שבת הארץ עם התחדשות הישוב היהודי בארץ הקדש. על מלחמותיהם של שומרי שביעית עם אלו שרצו למונעם מכך.

משה דוד גלבמן שגורש מעקרון בפקודת אנשי הברון בגלל סרובו לעבור בשביעית. להגיע לפ"ת וירד לארה"ב עקב מצוקה כלכלית

ב. מלכיאל

מעט רקע: מאחרי חתימת התלמוד אין ידיעות ברורות על ישוב חקלאי שהיה קיים בארץ, אך למרות כך זכרון השמיטה היה ער בקרב העם. בשטרות מוצאים אנו כי רשמו תאריכים בחשבון שנים לשנת השמיטה.

בסוף "סדר עולם" של רבנן סבוראי מצא רבנו תם את התאריך: שנת ד' אלפים וה' מאות וס"ד לבריאת העולם לפרט אז תהיה שמיטה. במכתב ששלחו חכמי צור אל חכמי צובא בשנת ד"א תשפ"ט הם מוסיפים בצידה: הראשונה לשבוע. דבר המורה כי זכר השמיטה לא חדל וודאי שנשמרה כדינה. אחרי גרוש

ספרד וכיבוש א"י ע"י הטורקים התחילה עליה גדולה לארץ. על התחלה חקלאית בארץ הקדש למדים אנו מדברי הירידב"ז שנשלחה אליו שאלה מעזה: "ילמדנו רבנו אם בני עזה חייבים להפריש תרומות ומעשרות מפני שיש קצת אנשים שיש להם קרקעות - אם היא מארץ ישראל לענין זה או לא" (שו"ת אלף ק"ה)

כאשר רבנו הרמב"ן עלה לארץ הקדש כותב הוא: "שנת השמיטה מפורסמת בארץ ישראל היום ומנהג אבותיהם לשמיטה קרקע, כלומר שנוהגים בה כל מנהג שביעית". בספרות השו"ת מגדולי הראשונים ישנם כמה שאלות ממצוות התלויות בארץ, ביניהן גם שאלות על מצות שביעית.

עדות ברורה ביותר אנו מוצאים במכתבו של רבי אברהם חיים מתלמידי האור החיים המתאר את מסעו בארץ בו כותב על ביקורו בכפר יסיף: "ומצאנו שם כמו עשרה בעלי בתים והם יושבים בטוב ובחירות גדולה ומלאכתם היא זריעה

וקצירה, ונותנים מעשרות ושורפים התרומה, ושנה זו ה' תק"ב אינם זורעים כי היא שביעית".

דיונים על השמיטה החלו בצפת בשנת ה' רפ"א. המבי"ט (ח"ג סי' מ"ח) כבר נשאל: "על היהודים בני הכפרים בארץ ישראל שזורעים בכל שנה חטים ושעורים וזרעונים וצמר גפן ושאר דברים היאך יתנהגו בענין התרומות והמעשרות והשביעית". בשנת ה' שס"ב נשאל רבי משה גלאנטי מצפת על שביעית שבקרקעות ישראל מנהר קסמיה והלאה לצד צידון.

עבודת נכרים בשמיטה בחברון

כעבור מאה וחמישים שנה מוצאים אנו תשובה מרבי מרדכי רוביו רבה של חברון שנשאל: "איש ישראל אשר קנה לו כרם בחברון ת"ו, ויש לו חוכר גוי לעבודת הכרם... כי בעיר הזאת אי אפשר לעובדה ולשומרה אלא על ידי גויים שידם תקיפה וגזלנים הם... ואם לא יהיה יד גויים באמצע, פשיטא שיחריבו אותה ויגזלו את פירותיה... מה משפט ותיקון יבחר לו כדי שלא תהא מכשילו עבודת הגוי, אשר הוא חורש ומזמר בארץ אשר לו בשנה ההיא שנת השמיטה?" (שו"ת שמן המור יו"ד סי' ד')

שאלה מיוחדת זו, היא במקרה שלא היתה אפשרות אחרת כי אם להשכיר את הכרם לגוי, וברור היה שהגוי יעבוד בה נגד רצון הבעל. רבי מרדכי רוביו הורה להיתר למכור את השדה לגוי ולחזור ולקנותה ממנו אחר השביעית זהו כהיתרו המיוחד של ה"כפתור ופרח" למכור שדה לגוי כשהוא מציל על ידי כן מידו, ועל ידי המכירה רצה רבי מרדכי להציל ישראל מאיסור שביעית כשיעבוד גוי בשדהו בשנה ההיא.

חצר מקידי הברון בעקרון

חקלאים שמעבדים את שדותיהם באותם ימים

פ"ת בשמיטה תרמ"ב

עם התחדש הישוב היהודי החקלאי בארץ במחצית הראשונה של המאה השביעית הקודמת, עלתה מחדש שאלת השמיטה על הפרק. שנת השמיטה הראשונה לישוב החדש היתה תרמ"ב, השנה הרביעית ליסודה של פתח תקוה.

שאלת השמיטה בפ"ת נפתרה מאליה הואיל ובשנה זו מחמת המחלות הקשות שתקפו את החלוצים הראשונים נאלצו הנשאים לעזוב את המושבה באופן שאדמתה לא נעבדה ממילא בשנה ההיא ע"י יהודים. לא כן בשמיטה הבאה תרמ"ט, שמצאה את האיכרים על אדמתם. הפעם עוררה השאלה ויכוחים רבים. (בה נספר על שמירת השמיטה בפ"ת גם בתרמ"ט)

עוד בחדש אלול תרמ"ז נועדו בוילנא הגאונים: הנצי"ב, רבי מרדכי עלישברג מברסק, והרב שמואל מוהליבר. הוצגה לפניהם השאלה ע"י איכר מראשון לציון. דעת הנצי"ב היתה: "עלינו למלא אחרי מצוות ד' ית' בלי הרהור ומחשבה כמו שנאמר וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וצויתי את ברכתי על כן עלינו לקיים את מצות הקב"ה בלי פקפוקים כמו שנוהרנו והשביעית תשמטנה ונטשתה".

אך הרב שמואל מוהליבר השיב כי לפי דעתו אפשר למצוא היתר לעבוד בשביעית אלא שהוא לא בא לידי החלטה עדין אם להשתמש בהיתר "כיון שניתנה לנו האפשרות לקיים את מצות שמיטה אחרי שנות אלפים שלא היה לנו היכולת לקיימה".

"לא רציתי להיות יחיד בדבר החדש..."

בראשית שנת תרמ"ח נשאלה השאלה באופן רשמי. מוסדות הברון וחובבי ציון פנו למרן הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור ומטעם חובבי ציון פנו למרן הנצי"ב. רבי יצחק אלחנן לא רצה להורות היתר בדבר שאסרוהו רבני ירושלים. בינתיים עבר רובו של חורף תרמ"ח והשאלה תבעה תשובה מהירה הלכה למעשה.

בסוף חודש שבט נועד הרב שמואל מוהליבר בורשא עם הגאון מקוטנא ובצירוף רבי שמואל זנוויל קלפפיש מורשא כתבו וחתמו את ההיתר בו נכתב: "אם נאסור עליהם לשדד

את האדמה ותקן את הכרמים תישם הארץ ותיפוק מזה חורבן וכמה מאות נפשות ימוגו ברעב חלילה - על כן להצלת נפשות למכור בקיץ הבע"ל את השדות והכרמים וכל השייך לעבודת האדמה לנכרים, מצאנו היתר על שנה זו שנת תרמ"ט ... ברוב רחמיו להושיע את עמו ולהצליח להם שלא יצטרכו לאחר מכן כל דברי ההיתר הנ"ל הננו מסכימים לו שיסכים עמנו גם פאר דורנו כש"ת מו"ה יצחק אלחנן נ"י האבד"ק קוונא

לאחר מכן בג' אדר הצטרף רבי יצחק אלחנן וכתב: "להלכה למעשה לא יצאתי עד היום לפי שלא רציתי להיות יחיד בדבר החדש יר"צ הרבנים נזקקו לזה... הנני היום לחוות דעתי וד' יזכה לנו לבא בשמחה לארצנו ולקיים מצות שמיטה ובפירוש נאמר כי עצת היתר זו רק על שנת תרמ"ט אבל לא על שמיטות הבאות לאחר כן...

"לא לתפארת כבודו לחפש היתרים"

בשנת תרמ"ח ערב שנת השביעית, היה כבר ישוב יהודי חקלאי בכמה מקומות בארץ. בו בזמן החלה מלחמה כבדה על שמירת השביעית. בירושלים התגוררו באותו זמן מרנן המהרי"ל דיסקין זצוק"ל ורבי שמואל סלנט זצוק"ל. כאשר באו פקיד הברון שפקחו על עניני המושבות ושאלו על דבר השמיטה. גדולי ירושלים פסקו לאסור את עבודת השדה כדין. דעתם של הפקידים לא נחת. כמו כן עסקני "חובבי ציון" חשבו לנחוצה להביא את מתיישבי ארץ הקדש לעבודת האדמה בשנה השביעית.

באותה עת הגאון רבי מרדכי גימפל יפה זצ"ל מגדולי המתעסקים המצות ישוב הארץ, התגורר ביהודיה הסמוכה לפ"ת.

ר' מרדכי גימפל מעיד: "אך שקר השמיעו קולי קולות כי השמירה בשביעית מסוכנת לסכנת נפשות". וגם הצועקים עצמם הודו ש"אם אולי על ידי השביתה דרוש היה להוציא על התמיכה אלפי פראנקים יתרים לא היה כדאי להרעיש עולם בשביל זה. אבל אני הבטתי על הענין הזה מצד אחר. ידעתי את דרך יראי ההוראה שבנו... ועל כן אם ישבתו הקולוניסטים בשמיטה הראשונה הזאת יתנו למחמירים בזה פתחון פה... ואז לא תהיה עוד שום אפשרות להחיר את השמיטה, על כן צריך לבלי להנהיג את השביתה כל עיקר".

זאת ועוד, היתה הכרה ברורה, כי לא שמיטה אחת עומדת על הפרק אלא כל השמיטות העתידות להיות נתונות על כף המאזניים. סיבה זו שהמריצה את הלוחמים לפרוץ בקדושת שנת השבע, היא אשר המריצה את גדולי ירושלים לצאת למלחמה. אך השתדלות הלוחמים עשתה את שלה. ועל יסוד ההנחה שהדבר נוגע לסכנת נפשות, כמה מגאוני התורה בחו"ל הקילו מעט בזה.

בי"ד איר פנה מרן המהרי"ל דיסקין במכתב לברון רוטשילד לבקשו על שמירת השביעית במושבותיו בו הוא כותב: "לא לתפארת כבודו יחשב לחפש היתרים" אולם הברון

מודיע: "ומה שנכתב במ"ע (מכתב עת ב. מ.) הנקרא המליץ על שמי לא מדעתי היה. כי מתחילה לא הסכימה דעתי כלל על ההיתר, שיעבוד ישראל בשביעית גם בקרקע של גוי... אמנם לאשר היושבים עמי דעתם היה לסמוך על הרה"ג מקאוונא לגמרי בטלתי דעתי, ואח"כ כתבתי להרה"ג מביאליסטאק שלא להתיר העבודה בשביעית רק בהסכם רבני ארץ ישראל... וכלל הדבר, כי בהיתר עבודת ישראל בעצמו בשביעית גם בשדה גויים, בסודם של מתירים אל תבא נפשי".

רק כאשר עברה מחצית שנת השמיטה ב"ט אדר ב' תרמ"ט פורסמו מחאות ההיתר. בארץ עצמה מי שהתיר לעבוד בשביעית היה הראשון לציון רבי יעקב שאול אלישר זצ"ל שנימוקו העיקרי היה כי גוף הקרקע הינו בין כך של המלך, דבר שהוא מביא לו הוכחות ממציאות הימים ההם, והקרקע אינה אלא מוכחרת למחזיקים בה ואם כן אין כאן מכירת קרקע לגוי אלא מכירת זכותו בקרקע.

לא נענה לבקשתו אלא נהג כדעת המתירים מכר את כל מושבוהו לנכרי בפאריס.

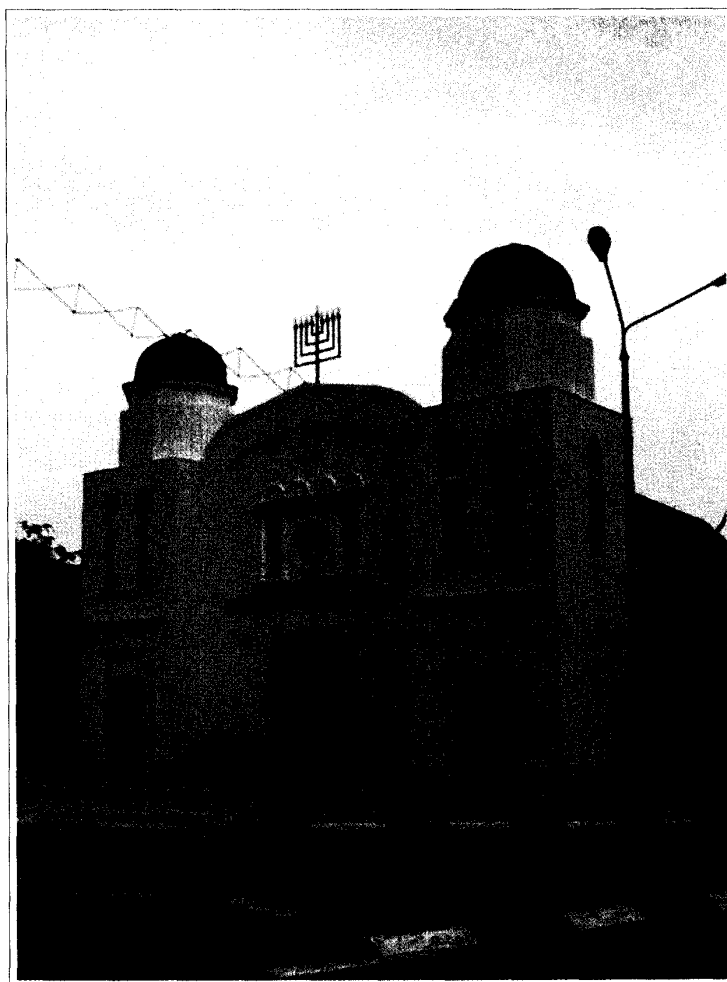
על בני שטים ממושבות הברון פ"ת ועקרון, השפיעה ביחוד עמדתו של הגאון רבי מרדכי גימפל יפה זצ"ל אשר לא נטה אחרי המתירים. כפי הידוע אף גדרה נצטרפה לשובתים. בשנת תרמ"ט הוציא בירושלים הגאון רבי משה נחמיה כהנוב זצ"ל "קונטרס שנת השבע" שסיבת חיבורו היא כפי שכותב בהקדמתו: "בזמנינו אשר זכו כמה וכמה מאחינו בני ישראל להיות למו אחוזות נחלות בארץ הקדש. וזכו לעבדה ולשמרה ולקיים המצוות התלויות בארץ - אשרי חלקם - ואחרי כי קרבה שנת השבע, עליהם להיות בקיאים בהלכות אלו... אמרתי אעשה גם אנכי לביתי. וזאת תורת האדם בימי חלדו, אשר כל אחד לפי ערכו ישתדל באיזה ענין טוב דבר קבוע לדורות... ואולי אזכה גם אנכי הדל להיזכר בזכרון טוב בענין הלכה למעשה בדבר השווה לכל נפש".

מסופר כי איכר אחד מפ"ת בא אל מרן הגרי"ח זוננפלד ושאלו כיצד אתקיים בשנת השמיטה ח"ו עלול אני ובני משפחתי לגזוע ברעב. רבי יוסף חיים ניגש לארון הספרים הוציא ספר ירמיהו וקרא: "ארור הגבר אשר יבטח באדם ומן ד' יסור ליבו" מפרש רש"י אשר יבטח באדם בחרישו ובקצירו לומר אזרע בשביעית ואוכל ומן ד' יסור ליבו מן ההבטחה שהבטיח ד' לישראל וצויתי את ברכתי בשנה השישית.

"דוקא על פי הבית" בירושלים...

למעשה בהיתר שנחתם בכ"ח שבט תרמ"ח נכתב ההיתר שבו נאמר מפורשות: "אבל דוקא על פי הבית דין בירושלים שיורו אותם על פי שאלתם המלאכות המותרות להם והמלאכות האסורות. כל הנ"ל נעשה רק על שנת תרמ"ט אבל לא על השמיטות הבאות... אמנם כל זה נעשה באופן שיסכים עמנו גם הרכ הגאון פאר דורנו מו"ה יצחק אלחנן האבד"ק קוונא". ההיתר לא נתפרסם ככתבו. אלא בט' אדר תרמ"ח הופיעה עליו ידיעה ב"המליץ". סיבת אי פרסומו היתה, כי בלשון ההיתר ישנה סתירה בין שלשת הרבנים ובין רבי יצחק אלחנן. שלשת הרבנים התירו במפורש מלאכות דרבנן לישראל עניים ורבי יצחק אלחנן לא התיר את הדבר בפירוש.

עובדה זו השפיעה כנראה גם על הגאון מקוטנא ובמכתב בר"ח אלול תרמ"ח הוא

בית הכנסת במזכרת בתיה (עקרון)

רוב גאוני ליטא אשר אליהם פנו בשאלות פסקו לאיסור. כך אנו מוצאים למרן הנצי"ב זצוק"ל שהרבה לתמוך בישוב הארץ שכותב: "להתיר עבודת השדה חלילה להתיר ויהיה חילול ד' בדבר... והנה הרבה מרבני הזמן יוצאים המחול לבקש עצה ותושיה עבור אחינו האיכרים והכורמים בארץ הקדש בשנת השמיטה, וראיתי מהם הרבה דברים אשר לא כדון תורה אמרתי לזרות ולהבר את התבן מהבר ויתבררו ויתלבנו הרברים... וראיתי לגאון אחד שכתב וליתר שאת יכולים למכור לישמעאל המכירו ובאמת הגדול הנ"ל ברח מהזאב ופגע בו הארי, כי רוצים להימלט מאיסור שביעית בזמן הזה דרבנן לכל הפחות ופגע באיסור מכירת קרקע לעובד כוכבים בארץ ישראל שהוא איסור דאורייתא לכו"ע..."

מרן הבית הלוי זצוק"ל משתומם: "היאך יכול להורות נגד ההלכה הקבועה בשולחן ערוך... הנה בודאי כי גם מלפנים היו עניים בישראל אשר כל פרנסתם היו מהשדות ולא חרל אביון מקרב העם ואפילו הכי מבואר במסכת שביעית לאסור כל המלאכות ולא נתנו חילוק בין עני לעשיר..."

כמו"כ הגרי"ז שטרן זצ"ל בספרו "זכר יהוסף" והגאון ר"ד פרידמן מקרלין זצ"ל ומרן הגר"א גורדון זצ"ל מטעלו אסרו להשתמש בהיתר זה של מכירת הקרקע לנכרי.

חקלאי א"י בודאי אם לא היה מי שיתיר להם היו שומרים שמיטה כהלכתה, אך פקידי הברון השתמשו באמצעי כפיה קשים כמו כן ראשי "חובבי ציון" הכבירו את לחצם. מלבד זאת העזו לצאת בחרפות וגידופים על רבני ירושלים.

הסיבה לכך היתה שרבני ירושלים הוציאו קריאה בשם

"קול מהיכל" בד' חשון תרמ"ט וצרפו לו את האיסור של רבי יהושע ליב דיסקין ורבי שמואל סלנט לעבור בשביעית. בכרוז זה פנו לגולה בבקשה לשלוח כספים לתמוך במתישבים החרדיים אשר קבלו עליהם את איסור חכמי ירושלים.

בכ"ג כסליו תרמ"ט נשלח מכתב מירושלים לברלין. כותבי המכתב היו: רבי עקיבא יוסף שלזינגר רבי יוסף חיים זוננפלד רבי יעקב יהודה לעווי ועוד כמה מתלמידי מהרי"ל דיסקין במכתב הם מבקשים: "נבקש יתעורר נא ברגש קדש וברשפי אש הבורע על מזבח לבבו לאסוף נדבות אצל כל אנ"ש וכרוזא יקרא בחיל לאמר מי לד' אלי ולבא לעזרת ד' לשמור את כרם ד' צבקות לבל יבואו בו פריצים אלו הפקידים אשר הוקמו על הקלוניות ויחללו חלילה..."

תושבי מזכרת בתיה נגד פקידי הברון

כאמור מלחמה קשה היתה בעקרון - מזכרת בתיה. מהכפר פלובקה עלו עשרה אנשים לייסד את המושבה עקרון. עם עלותם לארץ נחתם עמם הסכם ובו סוכמו התחייבויות מיסדי המושבה מחד גיסא, והתחייבויות נציגי הברון מאידך גיסא.

מיסדי המושבה היו חקלאים חרוצים שומרי תורה ומצוות ובשל כך זכו לאהדה רבה מצד הברון. בשנת תרמ"ז ביקר הברון במושבה והתפעל מחריצותם והקפדתם בקיום מצוות התורה ועל כן הסב את שם המושבה ל"מזכרת בתיה" על שם אמו שנפטרה באותה שנה.

עם עלייתם ארצה קשרו מייסדי המושבה קשרי ידידות עם הרבנים בירושלים. אימצו לעצמם את מנהגי ירושלים והשתדלו לקחת מירושלים מלמדי תינוקות שילמדו את בניהם. אי לכך החליטו

המתיישבים לקבל את פסקם של גדולי ירושלים ולא לעבור בשנת השבע באדמתם. החלטה זו הושפעה גם מעמדתו של הגאון רבי מרדכי גימפל יפה זצ"ל אשא הכירוהו מהיותם בני כפר הסמוך לעירו רוזינו והתרגלו לשמוע לדבריו.

ב"הצפירה" (תרמ"ט גליון 27) מתפרסם מכתב מטעם הכד"צ דכוללות האשכנזים בירושלים בו נאמר: "וכששאלו פקידי המושבות מה דעתם של הרבנים דפה והשיבום כהלכה הגידו בני עקרון תיכף ומיד כי הם ישמרו את השביעית ויעבור עליהם

ברחוב הראשי של עקרון

הברון רוטשילד בעת בקורו בארץ עם פקידי

שיעקום הגוי.

בערב שמיטה שלאחר מכן בשנת תרס"ב דן רבי נפתלי הערץ מחדש בכל השאלה. חליפת מכתבים היתה בינו לבין האדר"ת. האדר"ת נטה להתיר אך מחמת שרבני ירושלים ובהם הגאון מלובלין התנגדו לא פסק הלכה למעשה ורצה שרבי נפתלי הערץ יעשה כמו בשמיטה הקודמת.

רבי נפתלי הערץ הסס בדבר וכך הוא כותב: "ראיתי כי אלה אשר התחילו למשכני נפשם על היתר השמיטה רובם ככולם לא יצאו נקיים... וכבר ראיתי כי גם אנכי קבלתי למטרפסי עבור זה בזה השמיטה שאני חולה בעוון זה וירא אנכי מאד להשתקע בזה ולקבל עלי במקום כזה". לבסוף רבי נפתלי הערץ לא עשה מעשה כיון שנפטר לפני שנת השמיטה. בתחילת קיץ תרס"ט נתאספו גדולי ירושלים לדון שלא תהא שנת השביעית הבאה מתחללת ח"ו כראשונות. בשמיטת תר"ע יצא קול קורא מגדולי ירושלים ובראשם מרן הגאון רבי חיים ברלין זצוק"ל ומרן הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין זצוק"ל בו הם מודיעים:

"ונהנה עוד בתחילת קיץ העבר בעוד שהגאון הגדול הצדיק רבי שמואל סלנט זצ"ל עדין היה חי איתנו התאספנו בהסכמתו וטכסנו עצה מה לעשות שלא תהיה שנת השביעית הבאה מתחללת ח"ו גם כן כהראשונות ולא נוסף חלילה עוד לחטוא בזה כראשונים". דעתם של גדולי ירושלים היתה כמובן שאין שום היתר לשביעית והמכירה אינה מפקעת מידי איסור.

גם אז נמצאו פקידים אשר הפחידו את הרוצים לשבות ואיימו עליהם. הרדב"ז שהתגורר בצפת יצא בעוז תעצומות ללבן את שאלת השמיטה ובעיקר חרה לו על שבאו לעשות מהוראת שעה של רבי יצחק אלחנן כהנא לדורות. בין השאר הוא כותב: "וידם נטויה כל כך בזרוע עד שכפו ההר כגיגית על הרב דיפו שיתיר שביעית".

בשמיטת תר"ע היו חמישים משפחות שומרי שביעית כדין בעיקר בזכות פעילותו הנמרצת של הרדב"ז, אך בארבע השמיטות שלאחר מכן כמעט שלא היה זכר לה למרות שגדל הישוב פי כמה. בשמיטות הבאות יצא גם הגאון רבי משה קלירס זצ"ל רבה של טבריה בספרו המפורסם "תורת הארץ" בשנת תרפ"ח נגד ההיתר.

מה באומרם כי מלבד שחביבה עליהם המצוה בשעתה ואין לאל ידם לאחוז במחרשה בשנת השמיטה עוד די עבודה להם בשנה הזאת המותרת להם, כגון בנין גדרים סביב השדות וגדרות צאן וכדו' ועוד אמרו כי האדמה צריכה באמת שביטה שנה אחת להחליף כוח לשנים הבאות".

ערב שנת השמיטה תרמ"ט היו חיכוכים בין תושבי מזכרת בתיה ובין פקידי הברון. עמדת פקידי הברון היתה כי יש לסמוך על היתר למכירת הקרקע כדי לעבד את האדמה באותה השנה. בכל מושבות הברון, למעט במושבה פתח תקוה, המשיכו לעבד את האדמה בשנת השמיטה באומרם שהם מסתמכים על ההיתר, ולפיכך החלטת מיסדי מזכרת בתיה לשבות בשביעית היתה יוצאת דופן ובלתי מובנת לפקידי הברון וגרמה לקרע עמוק בינם לבין תושבי המושבה.

פקידי הברון ניסו בדרכים שונות ומשונות להניא את מיסדי המושבה מהחלטתם זו, ולשם כך לא נמנעו אף מלהשתמש בדרכים עקלקלות, לרבות הבאשת ריח מיסדי המושבה בפני הברון רוטשילד.

ב"החבצלת" (תרמ"ט גליון 6) מתואר בדרמטיות הדרך בה נלחמו פקידי הברון וכותב כך: "נפל לב הקולוניסטים בקרבם וכל אחד מהם חש את העצם אשר יאמר האדון בלוך לתחוב בגרונו. הרגישו בני עקרון כי הרשת הזה טמן בלוך ללכודם יען החליטו לבלי עבור בשנה השביעית כאשר גזרו כמעט כל רבני ירושלים ואחרי אשר קיימו וקבלו בני עקרון עליהם לשמוע בקול הורים ומורים..."

למעשה הפקיד בלוך, מטעם פקידי הברון לא הצליח לממש ולכפות את מזימתו ובמזכרת בתיה נשמרה השמיטה.

שמיטת תרמ"ט בפתח תקוה

בפ"ת פנו פקידי הברון לרבי שמואל סלנט מה יהיה עם השמיטה אם ישבתו מעבודת הקרקע והיתה אחריתם מחסור ורעב. השיב רבי שמואל כאשר היה פה השר הנדיב ביקשתו כי יטה חסד ויצוה על משרתיו כי יתנהגו עם בני המושבות עפ"י תורתו הק' ויקיימו מצוות התלויות בארץ ענה הנדיב כי חזקה על אנשיו עושי דברו בארה"ק כי ישגיחו לשמור את מצוות תורתנו הק'. וברור כי רצונו של הנדיב בקיום שמיטה וגם ידוע כי אם תשבות האדמה בשנת השבע אז תוסיף את כוחה לשנה הבאה.

שאלו הפקידים את הרב המותר למכור את האדמה לנכרי ויען הרב חלילה ומדוע יתירו למכור חמץ בפסח? חמץ מטלטלין ואינו טעון דיון בערכאותיהם, משא"כ שמיטה עלינו לקיים המצוה כדת.

ההיתר בשמיטות הבאות

בשמיטה הבאה בשנת תרנ"ה עלתה שוב השאלה על הפרק. אז הציע הגאון רבי נפתלי הערץ הלוי זצ"ל רבה של יפו שהתנגד להתיר של רבי יצחק אלחנן בשמיטה הקודמת, היתר אחר. למכור את האילנות של ישראל לגוי על מנת

מרן החזו"א מחזק את שמירת שביעית כהלכתה

ערב שנת השמיטה תרצ"ח יצא ספר חזון איש על שביעית בו סותר את ההיתר מכללו. כפי הוראותיו התנהגו בשמיטת תרצ"ח בקבוץ חפץ חיים בגדרה ובקבוץ הנוער האגודתי בכפר סבא. בשמיטה תש"ה שמרו חקלאים נוספים ובעלי פרדסים בארץ. בשמיטת תשי"ב התווספו עוד ישובים חקלאים במסגרת פא"י שקבלו עליהם שמירת שביעית כהלכתה. כמו כן נפתחו חנויות בכמה ערי הארץ ומושביות בהדרגתו של מרן החזו"א.

אחד ממפעלותיו של מרן החזו"א בארה"ק היה החייאת שבת הארץ כהלכתה. רבו המתנכלים לביטולה כמו שכותב הגאון רבי אליהו גוטמכר זצ"ל מגריידיץ: "אם ישבו כעת ישראל שהם מאה ושלושים יהודים וישמרו את השמיטה כדת תורה ויתקנו בזה את העוון שחטאו בהיותם על אדמתם שהיא הסיבה הראשונה לגלותם של ישראל מארצם ככתוב מפורש בתורה הרי שבתיקון העוון הזה יבא משיח צדקנו אך הס"מ יעשה כל תחבולות להפריע כי בשמירת השמיטה תצמח הגאולה ואז יכלה הסט"א מן הארץ ומה יעשה אחרי כן על כן בודאי יעשה תחבולות הרבה להפריע".

ראשית דרכו של מרן החזו"א היה להוכיח את פסק הדין שאסור בהחלט להשתמש בהיתר מכירה ויצא בעוז נגד היתר זה. בערוב ימיו שיגר מכתב לאחד מגדולי התורה שלשה טעמים בסתירת היתר המכירה. א. שנמכרו ע"י שליח ואין שליח לדבר עברה. ב. מפני שלא נמסר להם בטאבו. ג. מפני שבלב כל אדם אינו קנין באמת.

"קריירות הלב וחוסר יראה"

לקראת שמיטה תרצ"ח כתב מרן החזו"א שני מכתבים מיוחדים לעזרתם של שומרי שביעית. בין הדברים כותב מרן: "הרבנים הראשיים כבר הפיצו הודעותיהם ע"ד המכירה וכאשר בליכי כדעת רבותינו האוסרים את מעשי המכירה בהחלט ושאיין הארץ נפקעת מקדושת שביעית אף ביד נכרי השבתי להם שאין שום היתר בדבר והנה אגו"י מחזיקים הדבר לאיסור קיבוצי אגו"י אינם רק שלשה גדרה כפר סבא ומחנה ישראל ומלבדם יש הרבה פועלים אשר הדבר נוגע אליהם... ויראו לכל כי אפשר לשמור השמיטה כהלכתה וכל פטופטי הדברים כי יש כזה פקוח נפש וסכנה אינה באה רק מקריירות הלב וחוסר יראה הראויה לתורה ולמצוה..."

במכתב נוסף כתב מרן: "נפקדתי מאת מרן הגר"ח ע"ד התעודות וחיוק לפעולה למען שמירת השמיטה כהלכתה בחוגי אגו"י ולגול החרפה מעלינו ע"י היתרי השעה שבכל שמיטה ושמיטה באין קץ. החולצים את זיקי האמונה מלב המפקקים וחושבים את מצוות התורה כדברים נמנעים ומהרהרים בנצחיות ר"ל ואשר באמת מצבנו אינו חמור

מאותו מצב של אבותינו בזמן שעשו מגורה של עץ מפני העניות ואז כרתו ברית לשמור שביעית ועכשיו שאין פרנסת הארץ של חיטה ושעורה צפויה לפירות הארץ כלל ואין כאן רק שאלת כסף אין כאן כובד כלל בקיום מצות שמיטת הארץ. והנה קבוצי אגו"י החליטו לשמור שביעית כהלכתה אמנם מחנה ישראל אין פרדסים בסביבותם והם תמוכים על יכול השדה וגורלם קשה בשביעית ואם הם לא ישמרו שביעית יאמרו האומרים האח! ולזה הם מקוים ולמען הכריז לפני כל באי עולם כי תורתנו נצחית וכל דברי המלעגים הבל עלינו להתחזק על שלמות החזית באגו"י לשמירת שביעית ואשר שמירתה היא דחיפה עצומה לקיום התורה כולה"

"כל עצמותי תאמרנה"

בשנת תש"ה כשנוסדה קרן השמיטה השתתף מרן בעצמו בכנס של בני נוער בבני ברק למען שומרי שביעית. הנואם המרכזי היה מרן הרב מפוניבז' זצוק"ל שריתק את הקהל בנאום חוצב להבות.

בסופו ביקש ממרן החזו"א שישמיע אף הוא דברים. מרן ניסה להשתמט, אבל מרן הרב מפוניבז' הפציר עד שנעמד מרן החזון איש ואמר: "כל עצמותי תאמרנה!"

הרושם הכביר שהותירו מילים אלו על המשתתפים לא ימחו.

מרן הגר"א דסלר זצוק"ל סיפר כי מרן החזו"א אמר על המקילים בשמיטה: "מקילים מכיוון שרוצים להקל. אילו היו מבטלים את רצונם העצמי לפני שנגשו לעיין בספרי הלכה ורק האמת המוחלטת היתה עומדת לנגד עיניהם, היו מגיעים לידי מסקנא אחרת ממה שהעלו".

כאשר כ"ק האדמו"ר מויזניץ שליט"א ביקר במעונו של מרן החזו"א ערב שמיטת תשי"ב ושאלו שאלות שונות שהתעוררו בשיכון ויזניץ בענין השמיטה. לפתע, קם מרן החזו"א ממיטתו ודיבר בהתרגשות נוראה: "וואס? זי נעמען די תורה און מ'מאכט פון איר ליצנות? - מה? הם לוקחים את התורה ועושים ממנה ליצנות?! ... לוקחים ערבי ומוכרים לו את כל א"י והיהודים עובדים בכל עבודות הקרקע..."

ערב שנת השמיטה תשס"ח. חקלאי ארה"ק עומדים בצומת השאלה האם לשמור שביעית או לאו. "וציויתי את ברכתי - כותב מרן החזו"א - "אין הבטחה שלא תבוא לידי פיקוח נפש ע"י חסרון תבואת שנה שביעית, אלא הבטחת ברכה בשביל שמירת שביעית. "ומה נאכל" ר"ל, לא כמו שתחשוב בדרך הטבע ששבייתך תביא לך הפסד ותחיה בחיי צער אלא אצוה לך את הברכה, והבטחה זו אפשר שיגרום החטא לקפחה וגם הברכה אינה אלא לכל ישראל אבל היחיד יוכל ללקות בשביל חברו... ולא אמרה תורה לסמוך על הברכה להימנע מההשתדלות המחויבת בדרכי הטבע... ועד כמה להשתדל מסור לחכמים על פי עיון התורה ברוח קדשם". מילים נוספות מיותרות...